

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Lietuvių kalba: grėsmė ir viltis

Lankydamiesi Lietuvoje, užsienio politologai pasakė „komplimentą“: netolimoje ateityje Lietuva bus ekonomiškai išsivysčiusi, klestinti **anglakalbė** šalis.

Toks „komplimentas“ – lyg šalto vandens kibiras ant galvos. Kodėl – anglakalbė? Negi savo kalbai neskiriame tokio valstybinio dėmesio, kokio ji nusipelno?..

Liūdna pripažinti, bet, ko gero, taip ir yra. Švietimo ministeriją valdant liberalams ir vadovaujant ministrui Gintarui Steponavičiui, nusiritome į tokį žemą lietuvių kalbos mokymosi ir mokymo lygį, kad kai 2012 metais prestižiškiausia švietimo sistemą tirianti bendrovė PISA, ištyrusi beveik 70 pasaulio valstybių (pirmaujančių, vidutiniokių ir atsiliekančių) švietimo sistemas, pateikė sukrečiančius rezultatus. Pagal gimtosios kalbos pamokų skaičių paauglių amžiaus grupėje Lietuva užėmė paskutinę vietą.

Tai reiškia, kad mus lenkia ne tik išsivysčiusios, bet net ir okupuotos šalys – pasirodo, jos skiria daug didesnę dėmesį savajai kalbai. Tokie rezultatai turėjo būti šokas ir valdžiai, ir visuomenei. Švietimo sistema turėjo tuojau pat reaguoti.

Ar taip įvyko?.. Deja. Pasekmių ilgai laukti neteko – naujoji valdžia dar pablogino rodiklius. Paskutinis mūsų šalies mokslininkų tyrimas, analizavęs visų Lietuvos aukštųjų mokyklų magistrantų diplominius darbus kalbos požiūriu, visai neseniai paskelbė išvadas, kurios šiurpina: tik nežymų procentą darbų buvo galima įvertinti patenkinamai, o absoliuti dauguma „naujųjų inteligentų“ pasirodė besą neraštingi. Jų darbai (kalbos požiūriu) gali būti vertinami tik dvejetu arba kuolu dešimtbalėje sistemoje.

Tai gal kalba ir tauta globalioje visuomenėje yra reliktai, trukdantys progresui? Nes kitaip neįmanoma suprasti, kodėl tūkstančius metų kūrę, puoselėję gimtąją kalbą, dabar panūdome ją sunaikinti. Juk kalba yra pagrindas tautos unikalumui išlaikyti ir tautos tapatybei išreikšti. Ir jos neturėdami, mes neturėsime ginklo pasipriešinti pasaulinei globalizacijai. Juk pasaulis įdomus savo įvairumu. Kam mes būsime įdomūs be savo tradicijų, papročių, tapatybės? Be unikalumo mes prarasime ir kūrybiškumą. O juk kūrybiškumas – ir ekonomikos pagrindas. Jis gimdo naujas idėjas ir skatina progresą.

Tai nereiškia, kad neturėtume mokytis naujų kalbų. Juk kuo daugiau kalbų moki, tuo geriau: platėja kultūrinis akiratis, nesensta atmintis ir dvasia. Kitų kalbų mokytis reikia – bet apleisti gimtąją kalbą yra trumparegiška.

Matydama kritinę lietuvių kalbos situaciją, viena stambiausių Lietuvos partijų – TS-LKD ką tik pasibaigusiame XXI suvažiavime priėmė rezoliuciją, skirtą švietimo būklės gerinimui Lietuvoje. Joje akcentuotas ir lietuvių kalbos mokymosi tobulinimas, taikant moderniausias metodikas ir didinant gimtosios kalbos pamokų skaičių mokyklose.

Buvo išreikštas ne tik rūpestis, tačiau aptarti ir konkretūs veiksmai, kuriuos ši partija numato įgyvendinti, kad lietuvių kalba ne tik kad nesunyktų, bet būtų puoselėjama ir ugdoma, kad jai būtų skiriamas deramas dėmesys. Tai teikia vilties.

Petras Mendeika

Antano Sutkaus nuotr.

* * *

Esu juokavęs, kad gyvenu iškart dviejose vietose: kūnas – Lietuvoje, dvasia – kalboje. Ten ji saugi, ten jai gerai, iš ten ji išeis vienintelį kartą, kad daugiau nesugrįžtų. Kartais būna baisu, kai žmogus niekina, žemina savo kalbą – šitaip jis muša ir spardo savo dvasią. Kojomis, akmeniu, pagaliu, – kaip varganą šunį! Jaučiasi esąs stiprus ir protingas, galintis daug nuveikti. Tikrai dvasios ubagai niekada daug nenuveikė. Pristatę galybę barakų, nesugebėjo pastatyti net mažos bažnytelės.

Kur glaudžiasi dvasia, išvaryta iš gimtosios kalbos? Nežinau. Gal kur įnamiauja, gal šla po tiltais. Aš jos niekuomet neišvarysiu. Iki pat, iki pat. Paskutinį savo žodį ištarsiu lietuviškai. Kokį – dar nežinau.

Romualdas Granauskas.
Žodžio paglostymas. „Metai“, 2014

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Petras Mendeika. Lietuvių kalba: grėsmė ir viltis • **2-as psl. Deimantė Bandzevičiūtė-Žukauskienė.** Lietuviai Pietų Amerikoje (Argentina) • **3-as psl. Ilzė Butkutė.** Du eilėraščiai/Alfonsas Andriuškevičius. Septyni eilėraščiai **4-as psl. Rita Škiudienė.** „Ir stok už garbę Lietuvos...“ • **5-as psl. Aldona Žemaitytė.** Paveikslų šviesa virš Marijampolės • **6-as psl. Ingrida Korsakaitė.** Viktoras Petravičius (1906–1989). Kūrybos koordinatės • **7-as psl. Algis Vaškevičius.** Knygoje apie skulptorių Bernardą Bučą – ypatingos šeimos istorija • **8-as psl. Kultūros kronika**

Kitame numeryje: Kultūros gegužinė tęsiasi • Sūduvos krašto perlas – Paežerių dvaras

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2016 m. suteikė 10 000 euro paramą šeštadieniniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuvių puoselėjimas pasaulyje“

Lietuviai Pietų Amerikoje: trumpa istorinė ir kultūrologinė apžvalga (Argentina)

Deimantė

Bandzevičiūtė-Žukauskienė

2014 m. sukako 70 metų, kai iš Baltijos šalių pasitraukė didelė dalis inteligentijos, baimindamasi artėjančios antrosios sovietinės okupacijos ir naujos represijų bangos. Pasitraukusieji įsikūrė daugiausia Vokietijoje esančiose perkeltųjų asmenų (displaced persons – DP) stovyklose. Ten gerą penkmetį virė intensyvus kultūrinis, intelektualinis ir visuomeninis gyvenimas. Apie 1946–1951 m. lietuvių imigracijos banga pasiekė atokius Australijos kraštus, Šiaurės bei Pietų Ameriką. Apie 750 lietuvių apsigyveno Buenos Airių apylinkėse. Atvykusieji atgaivino visuomeninį ir kultūrinį senųjų emigrantų iš Lietuvos gyvenimą. Šiame straipsnyje apžvelgiama lietuvių kūrimosi galimybės, kultūrinė bei visuomeninė veikla Argentinoje.

XIX a. prasidėjusi emigracija į Argentina tapo atskaitos tašku kultūrinės ir socialinės veiklos plėtrai. Aptinkama žinių ir apie lietuvių įsikūrimą Patagonijoje. „Izidorius Šlapelis, kupiškėnas, pasiekė Argentina 1877 metais. Atvyko iš Sibiro tremties. Čia įsteigė Koloniją Sarmiento Patagonijoje. <...> Justinas Šlapelis, jo vienintelis sūnus, atvyko Argentinon 1896 m. Patagonijoje paliko 7 sūnus ir dukrą. Jų ainiai ir dabar ten gyvena. Jie įsteigė pirmutinius lietuvių kapus Sarmiento. Turėjo pirmutinę Lietuvių mokyklą Pietų Amerikoje¹“. Tačiau reikšmingiausi kultūrinės veiklos įvykiai siejami su Nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu. Tuo metu dėl sunkių ekonominių priežasčių į Argentina atvyko apie 35 000 lietuvių. Pagrindinės emigracijos kryptys: Buenos Airės, Berisas, Santa Fe, Rosarijus, Sarmiento, Tucuman. „Dauguma lietuvių kūrėsi pačiuose skurdžiausiuose rajonuose ir kur buvo daugiau fabrikų bei įmonių. Tokia buvo Avellaneda su kitais aplink ją esančiais priemiesčiais. Daugelis jų dirbo skerdyklose, vadinamuosiuose „frigorifikuose“, kur darbas buvo sunkus, nemalonus ir vietiniai jo vengė²“. Lietuviai mėsos perdirbimo įmonėse buvo labai reikalingi ir vertinami dėl to, kad imdavosi bet kokio darbo, net ir pačio pavojingiausio, dirbdavo sunkiausiomis sąlygomis. Kordobos mieste apie 700 lietuvių dirbo geležinkelio ir pramonės srityje. Rosarijaus mieste žmonės dirbo gyvulininkystės srityje arba skerdyklose. Tarpukario laikotarpiu intensyviai kūrėsi įvairios organizacijos: „Neturtingiems lietuviams neturint kur rinktis, o naujais atvykstantiems net ir pernaktoti, išnuomojo erdvius namus, kurie buvo pavadinti „Lietuvių namais“. Juose organizacijos galėjo rinktis, posėdžiauti, skaityti spaudą, o neturį kur dingti laikinai, iki susiras pastogę, nakvoti³“. Apie 1930 m. atsirado daugiau organizacijų: Šv. Cecilijos choras, „Aušra“, lietuvių centro ansamblis „Inkaras“, „Dobilas“, Argentinos lietuvių centras, Argentinos lietuvių mergaičių ir moterų draugija „Birutė“, kultūrinės ir socialinės paramos bendrija „Nemunas“ ir „Mindaugas“. Plėtojosi lietuviškų mokslo įstaigų veikla: „Argentinos lietuvių švietimu turėjo rūpintis Lietuvos konsulatai. Konsulai pasižadėjo mokėti mokytojams algas, o mokyklų išlaikymas guldavo jau ant mokinių tėvų pečių. <...> 1938 m. Čia buvo trys pradinės lietuvių mokyklos: dvi Buenos Airėse (Dariaus ir Girėno bei Tumo Vaižganto) ir dar viena mokyklėlė Berise. Mokyklos turėjo tris skyrius, kurie visi tilpdavo vienoje patalpoje⁴“. Pradėta leisti lietuviška spauda: „Argentinos lietuvių balsas“, „Rytojus“, „Argentinos žinios“, „Dabartis“, „Momentas“. Išleidžiama ir grožinės literatūros (Antano Vilučio eilėraščių rinkinys „Iš buities grabo“ 1935 m.). Daugiau literatūrų bandymų pasirodė periodikoje (Broniaus Klimavičiaus kūryba) ar mėgėjų teatro scenoje (Jono Kanaversko

Argentinos lietuviai sveikina šių metų Dakaro ralio dalyvį Benediktą Vanagą

pjesės). Didesniuose Argentinos miestuose steigėsi lietuviškos bažnyčios.

Argentinos lietuviai stengėsi išlaikyti savo identitetą ir palaikyti santykių su Lietuva visokiais būdais ir priemonėmis: gamino tradicinius lietuviškus patiekalus, šeimose kalbėjo lietuviškai, mokė vaikus lietuviškų papročių, amatų, vykdavo į sekmadienines išvykas pabendrauti vieni su kitais

Aušros Vartų lietuvių parapija Argentinoje

lietuviškai. Įsikūrę Argentinoje lietuviai rašydavo laiškus, siųsdavo nuotraukas tėvynėje likusiai giminei. Nugriaudėjus Antrojo pasaulinio karo patrankoms, ryšiai su Lietuva buvo nutrūkę. Apie 1948 m. šalį pasiekė pirmieji pokario emigrantai, vadinamieji dipukai. „<...> per II pasaulinį karą Argentina galėjo būti Europos vaizduotėje šalis, į kurią traukia tiek varguoliai, ieškantys pragyvenimo šaltinių ir darbo, tiek naujieji pasaulio dvasios aristokratai – bastūnai menininkai, individualistai, nuo savęs niekaip pabėgti negalintys nenuoramos, ir, žinoma, nuobodžiaujantys turtuoliai⁵“. Tačiau po Antrojo pasaulinio karo, sovietams užėmus Lietuvą, Argentinos lietuvių veikla buvo nukreipta į tėvynės laisvinimo bylą. Nuo 1948 m. Buenos Airėse ėjo katalikiškas laikraštis „Laikas“. Jame daug dėmesio skirta lietuvybei ir Lietuvos laisvės problemai. „Argentiniečiai, turėję giliausias organizuotis veiklos tradicijas, karo metais net savotiškai suaktyvėjo⁶“.

XX a. pabaigoje susikūrė ir Argentinos lietuvių jaunimo sąjunga, kuri daug prisidėjo prie lietuvybės sklaidos. „<...> III PLJK (Pasaulio lietuvių jaunimo kongresas – pažymi D.B) išjudino beveik 80 000 žemyne gyvenusių lietuvių ir grįžimo nuo lietuviško kamieno atitrūkusį trečiosios ir ketvirtosios kartų lietuvių kilmės jaunimą⁷“. Nors po karo Argentinos lietuvių veikla daugiausia buvo politinė-visuomeninė, tačiau būta ir kultūrinės veiklos apraiškų: ispanų kalba publikuota Antano Vaičiuliaičio „Lietuvių literatūros istorijos apžvalga“ (1943 m.), išleisti „Literatūros lankai“ (1951-1959 m.), spausdinamos egzilio rašytojų knygos. Nuo 1955 m. veikia Tautinis lietuvių muziejus. Muziejaus eksponatai: lietuviški margučiai, rankšluosčiai, pinigai, gintaro dirbiniai, įvairūs audiniai. Susikūrė šokių rateliai „Gintaras“, „Nemunas“, „Rambynas“, „Atžalynas“, kurie gyvuoja iki šiol.

1 Algirdas Gustaitis „Velnio sala, Amazonės upė ir Brazilija“. Klaipėda: Klaipėdos rytas, 1996, p. 121.

2 Povilas Gaučys „Tarp dviejų pasaulių“. Vilnius: Mintis, 1992, p. 155.

3 Povilas Gaučys „Tarp dviejų pasaulių“. Vilnius: Mintis, 1992, p. 154.

4 Vitalija Kasperavičiūtė, Lietuvos respublikos emigracijos politika 1918-1940 m. Daktaro disertacija, 2011, Kaunas, p. 60

5 Egidijus Aleksandravičius „Karklo diegas: lietuvių pasaulio istorija“. Vilnius: Versus aureus, 2013, p. 324.

6 Karklo diegas, p. 512.

7 Kristina Ūsaitė „Pasaulio lietuvių jaunimo sąjunga XX a. 6-9 dešimtmečiais“. Vilnius: Versus aureus, 2013, p. 88.

ILZĖ BUTKUTĖ DU EILĖRAŠČIAI

Poetė Ilzė Butkutė

Siuvinėjimas peilių sode

Aš moteris – praviras langas,
po benkartą skersvėjį nuogą
kas naktį čia pakasu tyliai
sode, ir nusikerpu sruogą

plaukų, prisigėrusių kvapo
tų rankų, kurios ir neliestų,
ir kasos trumpėja kas kartą.
O mano arklidėse piestu

žirgai pasistoja, pajutę,
kad miegas artėja ginkluotas
ir vedinas vyru be veido –
neuždraustas jis, ir neduotas

nei man, nei kitoms. Ir nereikia.
Bičiule, užsek man korsetą,
kad aš nesilenkčiau pro langą
žiūrėti, kaip auga iš lėto

sode mano skersvėjų peiliai,
kaip ašmenys kyla iš grunto
ir pilnatį skelia į delčią.
Net šunys – ir tie nepajunta,
kad miegas jau pradeda šturmą.
Mieloji, paduok man dėžutę
su siūlais ir adata – noriu
rankas prie sapnų prisisiūti.

Mergaitės prie taikinio

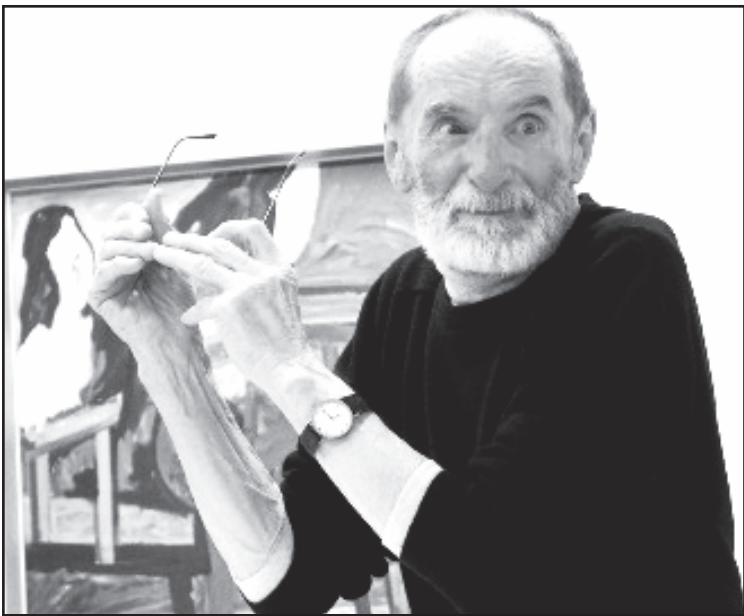
Jos pakelia nepakeliamai gėlas
praeivių prisigėrusias akis
ir stebi dangų tartum paviljoną –
didžiausią, dengiantį visus kitus.

Tai mugė baigias. Tai diena, iškėlus
varinį raktą, tikrina duris
ir atsišlieja į vežimo šoną,
kol vakaras bučiuoja jos pečius.

Jos pakelia nepakeliamai tyras
žalias akis, prisirpusias naktų,
laužų, gašlių šnekų, tylos ir juoko.
– – Kažkas tarp vagonėlių pasimes,

kažkas stovės sulaukęs kvapą – miręs –
prie užvertų nemiegančių langų.
– – Kažkas kažką laimėjo. – Nieko tokio. –
– – Jos renka išbarstytas tūteles.

ALFONSAS ANDRIUŠKEVIČIUS SEPTYNI EILĖRAŠČIAI

Poetas, dailėtyrininkas Alfonsas Andriuškevičius

Ak, tas virpėjimas
Tarp meilės ir nemeilės.

Tasai bauginimasis
Tarpu balto ir raudono.

Tasai budėjimas
Prie pradedančios sirgti sielos.

Ak, tas narciziškas susižeidimas
Į save.

Jau po meilės.
Žiba stiklo trupinys ant šlapio smėlio.

Geltligiškai šypso chrizantemos.

Jau po meilės.
Sąmonės laukus užlieja rūko pienas.

Sunkus putojimas violetu pražydusių alyvų
Skaidriam, šilkiniam, efemeriškam pavasario vaizde.

Drovus gruoblėtų ažuolo šakų barkšojimas
Meiliais čirenimais išsiuvinėtoį glaudžioje gegužio mėnesio erdvėj.

Suklumpantis, rausvai tamsus širdies plakimas
Iš nieko rėstame, miražiškam sielos ir kūno rūme.

Koks nerštas dangaus platybėj grubaus pavasario naktį!
Koks tamsmėlynis bedugnio virpančio skliauto gilumas!
Kaip spindi, neturį kur dėtis, sulipusios kekėmis žvaigždės!
Kaip aršiai neša į vakarus, viską į vakarus, vėjas!

Ak, tą ištįsusią nuo sielos lig akiračio pilkybę
Jau ima gyvinti, žiūrėk, raudonas meilės augalėlio siūlas.

Nuo lėtų ilgos žiemos kankynių ir staigaus pavasario žiaurumo,
Ak, gražiai pajuodo trapūs tavo paaugliško veido paakiai.

Iš niekur atskridęs šilkinis pavasario vėjas.
Įstrigęs į pusnį atbundančio jausmo angliukas.
Ir sniego laukai – ligi pat, ligi pat horizonto.

„Ir stok už garbę Lietuvos...“

1925–1939 m. Lietuvos sporto prizų rinkinys Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje

Rita Škiudienė

Sportinės žaidynės, kaip religinės šventės dalis, atsirado Senovės Graikijoje. Nors olimpinės žaidynės buvo pati iškiliausia Senovės Graikijos šventė, buvo rengiamos ir kitos – Pitijos, Istmo, Nemėjos, Didžiosios Panatėnų – žaidynės. Pitijos žaidynės vykdavo Apolono garbei Delfuose, nugalėtojai buvo apdovanojami laurų vainikais. Istmo žaidynės Korinte (589 ar 582 m. pr. Kr.) buvo skirtos pagerbti Poseidoną, nugalėtojus vainikuodavo pušies šakelių vainikais. Dzeusas garbintas Nemėjos (573–270 pr. Kr.) žaidynėse, laimėtojas gaudavo šviežių laukinių salierų. Atėnuose vykusią Atėnei skirtą Panatėnų varžybų nugalėtojus apdovanodavo amforomis, sklidinomis geriausio alyvuogių aliejaus. Specialios formos Panatėnų prizinės amforos, puoštos juodafigūre tapyba Atėnę ir varžybas vaizduojančiomis scenomis (atitinkamos rungties nugalėtojas gaudavo vazą su tos rungties vaizdu), gamintos Atėnuose nuo 566 m. pr. Kr.

Antikos pasaulyje kilusios sportinių žaidynių nugalėtojų apdovanojimo tradicijos neliko užmarštyje. XIX a. pabaigos Vakarų Europoje jos tapo atgimusio sportinio judėjimo kulminacine, iškilminga dalimi, kaip ir antikos laikais, išaukštinančia atletų pergales, simboliškai įprasminimas teikiama sporto prizais. Nuošalyje nuo sporto judėjimo neliko ir Lietuva, perėmusi ne tik sportinio žaidimo įgūdžius, bet ir varžybų ritualus. Tą liudija Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje išsaugotas gausus sporto trofėjų rinkinys – garbės dovanos ir sporto prizai. Šiuos 1925–1939 m. Lietuvos sportininkų pergalių ir tarptautinio bendravimo liudininkus tuometiniam Vytauto Didžiojo kultūros muziejui 1942.03.07 perdavė Kūno kultūros rūmai Kaune. Taigi Čiurlionio muziejaus rinkinys yra vientelis toks mūsų šalyje.

Rinkinio pagrindą (per 176 eksp.) sudaro tai komosios dailės pavyzdžiai: sidabro, metalo, medžio, odos, porceliano, kristolo taurės, vazos, dekoratyvinės lėkštės, bokalai, statulėlės, plaketės, aplankai, dėžutės, bloknotai, laikrodžiai, knygos, vėliavėlės ir vimpelai. Tarp šių vertybių išsiskiria 1938 m. Lietuvos 1 Tautinės olimpiados atributika – medaliai, ženkliai, olimpiados atidarymo aktas ir kt., net olimpiados vėliava. Į Numizmatikos skyrių pateko užsienio šalių ir Lietuvos automobilių klubų ženklų ir plakečių, medalių ir ženklelių kolekcija (per 80 vnt.), į Grafikos skyrių – sporto varžybas ir kt. renginius reklamuojantys plakatai, įvairūs spausdiniai,

PLAKATAS. Dail. Vaclovas Ratas – Rataiskis. (1910–1973), 1934 m. Popierius; spauda. F. Sokolovskienės ir G. Lano spaustuvė. Kaune, Maironio g. 10–1

į Vaizduojamosios dailės skyrių – keli dailės kūrinių. Didžioji rinkinio dalis buvo eksponuota 1989 08 18–1989 09 19 Čiurlionio dailės muziejaus centrinuose rūmuose veikusioje parodoje „Sporto trofėjai“ bei Istorinėje Lietuvos Respublikos prezidentūroje Kaune 2011 m. rugpjūčio 30 d. atidarytoje parodoje „Ir stok už garbę Lietuvos. Lietuvos sportininkų pasiekimai 1918–1940 m.“

Išlikę sportiniai prizai supažindina mus ne vien su XX a. pirmosios pusės sportinių apdovanojimų istorija ir tradicijomis Lietuvoje. Jie domina bei žavi ir savo meninėmis savybėmis – ikonografija, plastiniais sprendimais, atlikimo meistriškumu, kai kada medžiagų deriniais. Daugelį šių dirbinių sukūrė žymūs Baltijos šalių dailininkai: latviai – grafikas Sigismundas Vidbergas (1890–1970). Rygos M. Kuznecovo porceliano fabrike dirbę dailininkai Verneris Krisonas, skulptorė Augustė Silinia.

Tęsinys kitame numeryje

VAZA. Latvija, Ryga. dail. Sigismundas Vitbergas, (Sigismuds Vitbergs, 1890–1970), dekoruota Burtnieks dirbtuvėse. Porcelianas. Įrašas: **LATVIJA – LIETUVA/ LIEPĀJĀ 24.VII. 1932./ LATVIJAS FUTBOLA SAVIENĪBA** Latvijos futbola sąjungos dovana dviliktų tarpvalstybinių futbolo rungtynių Lietuva – Latvija 1:2 (0:1), vykusių Liepojoje „Olimpijos“ stadione 1932 liepos 24 d. atminti. Fotografija Rimantės Ropytės.

LĖKŠTĖ Latvija, Ryga, Dail. Verner Krison.. Rygos M. Kuznecovo porceliano fabrikas (įk. 1841 m.) Įrašas: **20 II 1937 M** Latvijos krepšinio rinktinės dovana Lietuvos krepšinio lygai ketvirtųjų tarpvalstybinių krepšinio rungtynių Lietuva – Latvija 29:41 (21:25), vykusių 1937 m. vasario 20 d., Rygoje, Armijos sporto salėje, proga. Fotografija Rimantės Ropytės.

PIRMOSIOS LIETUVOS TAUTINĖS OLIMPIADOS ATIDARYMO AKTAS.Lietuva, Dail. Jonas Juozas Burba (1907–1952) Oda, popierius.

Skulptūrėlė PIEMUO

Skulpt. Augustė Silinia. Latvija, Ryga. Rygos M. Kuznecovo porceliano f – kas. (įk. 1841 m.) Įrašas: **ATMIŅAI NO LATVIJAS – LIETUVAS/ VALSTU SACIENSĪBAS BASKETBOLĀ/ 1938 g. 26 III/L.B.S.** Latvijos krepšinio sąjungos dovana Lietuvos krepšinio komandai tarpvalstybinių krepšinio rungtynių Lietuva – Latvija 24:19 (10:13), vykusių Kaune 1938 m. kovo 26 d., atminti.

Paveikslų šviesa virš Marijampolės

Aldona Žemaitytė

Marijampolė, nerašyta Suvalkijos sostinė, turi nemažai kultūros objektų – Mažąją baziliką su Palaimintojo Jurgio Matulaičio palaidojimo koplyčia, miesto parką su skulptūromis, Savivaldybės aikštėje obeliską, skirtą Kalbai ir Knygai pagerbti... Kapines, kuriose išsisi daug Suvalkijoje gyvenusių ir dirbusių šviesuolių, tarp jų ir lietuvių klasikė Julija Žemaitė. Ir dvi paveikslų galerijas: Magdalenos B. Stankūnienės vardo menų galeriją, kuri palaipsniui virto tik miesto kilnojamųjų parodų sale, ir Beatričės Kleizaitės-Vasaris vardo menų galeriją, kurioje eksponuojama ir saugoma per 400 įvairių žanrų meno kūrinių.

Šių kūrinių globėjai Beatričei labiau nei Magdalenai pasisėkė įgyvendinti savo sumanymą. Reikia manyti, ne be Vilkaviškio vyskupo Rimanto Norvilos bei Marijampolės miesto mero Vidmanto Brazio pagalbos. Mero garbei tenka pasakyti, kad jis iškart pritarė mecenatės idėjai dėl paveikslų galerijos, bet nedrąsiai išsitarė, kad, deja, tinkamas patalpas tam reikalui rastų tik viename Marijampolės senamiesčio pastate, būtent buvusioje sinagogoje, kur jau įsteigtas Meilės Lukšienės vardo švietimo centras (Butlerienės g. 5). Beatričė tik apsidžiaugė ta žinia, nes iš seno žinojo, kaip kruopščiai žydai ieško davo vietos, tinkamos šventyklos aurai. Tai buvo kaip tik tai, ko ji norėjo.

Prieš pora metų, 2014 m. gegužės 31 dieną, Marijampolėje buvo atidarytas dar vienas kultūros židinys – Beatričės Kleizaitės-Vasaris menų galerija, kuriai mecenatė Beatričė atidavė per kelis dešimtmečius sukauptus meno lobius, parvežtus į Lietuvą pirmaisiais Nepriklausomybės metais. Galerija šiuo metu turi per 400 meno kūrinių. Ekspozicijos centre švyti V. K. Jonyno vitražas „Mergelės Marijos apsimėšimas Fatimoje“. Didžiausią kolekcijos dalį sudaro tapytojo Adomo Galdiko, grafiko ir tapytojo Vytauto Igno (Ignatavičiaus) kūriniai. Lankytojai ilgam sustoja ir susimąsto ties tapytojo ir grafiko Prano Gailiaus estampais iš ciklo „D'un bel Orient“ pagal Omaro Chajamo rubajatus. O ypač išpūdingi darbai iš ciklo „91-oji psalmė“.

Galerija gali didžiulius žymaus vitražų meistro Albino Elskaus tapybos paveikslus ir jo vitražų projektus; skulptoriaus Vytauto Kašubos darbus; tapytojos ir grafikės Vidos Krištolaitytės drobėmis; dvidešimt trimis geriausiais lietuvių grafikos klasiko Viktoro Petravičiaus pokarinio meto lino raižiniais iš rinkinio „V. Petravičiaus lino raižiniai“ (šiuo metu žymiojo išeivijos dailininko paroda veikia V. Kasiulio muziejuje Vilniuje). Galerijoje taip pat galima pamatyti Romo Viesulo litografijas, po du Viktoro Vizgirdos, Vladislavo Žiliaus, Kazimiero L. Žoromskio kūrinius.

Prasmingai ir gražiai išdėstytoje ekspozicijoje savo vietą randa ir Lietuvos menininkų darbai. Tapytojų Valentino Ajausko, Rimo Z. Bičiūno, Jono Daniliausko, Leonardo ir Simo Gutauskų, Vinco Kisarausko, Aloyzo Stasiulevičiaus, Sofijos Veiverytės, grafikų Birutės Stančikaitės, Algimanto Švažo, Arvydo Každailio, Rimto Tarabildos, Domicelės Tarabildienės, Mikalojaus Vilučio, skulptorės Astos Vasiliauskaitės ir kitų menininkų kūryba atstovaujama lygia greta su iškilų išeivijos menininkų kūrinių. Šalia jų matome ir amerikiečių bei Ispanijos dailininkų kūrybą.

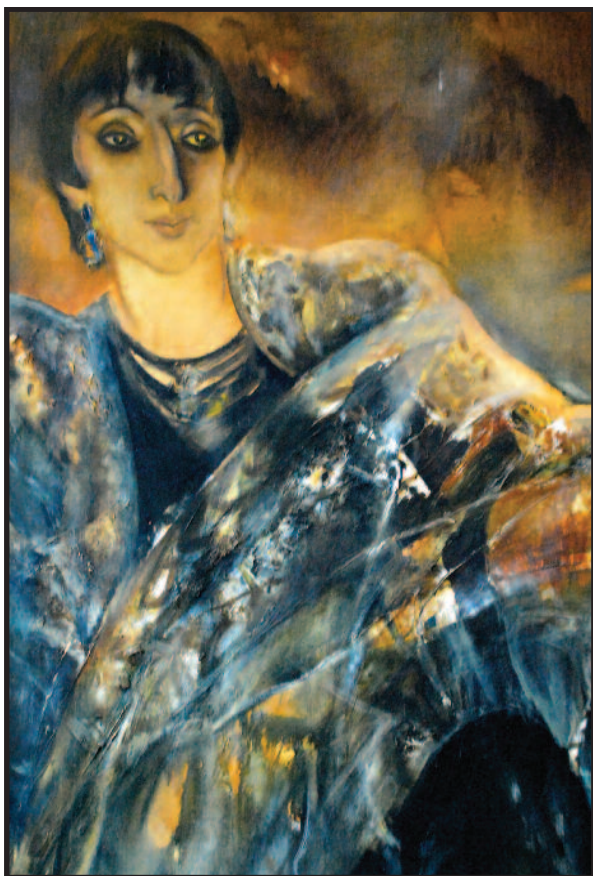
Tai liudija, kaip plačiai aprėpė Beatričė Vasaris meno procesą skirtingų santvarkų ir vandenyno atskirtuose kraštuose, kaip jautriai sudėliojo tokią didelę ir įvairiaspalvę, įvairiatonę menininkų kūrybos mozaiką Marijampolės dailės galerijoje. Į Marijampolę verta keliauti dailės mokyklų moksleiviams, studentams, kad tyrinėtų garsiųjų išeivijos dailininkų kūrybos paslaptis, galėtų analizuoti abiejų kraštų dailininkų pasiekimus.

Ta Lietuva, kuri po Atgimimo susijungė ir tapo vienu, Marijampolės galerijoje alsuoja įvairių kartų menininkų kūryboje. Galeriją pavadinčiau, perkeltine prasme, mažučiu tos pačios tautos dailininkų „luvru“... Tas pats genetinis kodas atsispindi jų kūryboje, nors vieni gyveno laisvoje šalyje, į save išsiurbdami pasaulinio meno kūrybą, pamatytą didžiuosiuose Amerikos ir Europos muziejuose, ir iš jos mokėsi, o kiti džiaugdavosi, galėdami pavartyti

Vytautas Ignas. Šv. Jurgis.

Drobė, aliejus

Sofija Veiverytė. Beatričės portretas.

Drobė, aliejus

paslapčia į Lietuvą atgabentų meno albumų ar žurnalų puslapius. Taigi XX a. pabaigoje įvyko stebuklas, nes tai, kas sovietmečiu buvo atkiršta nuo mūsų, rodė, jog amžinai mums pražuvę. Dabar tas daugialypis menas prieinamas visiems, norintiems

susipažinti su kūryba dailininkų, pradėjusių savo kūrybinį kelią Lietuvoje prieš Antrąjį pasaulinį karą ir subrendusių jau Amerikos žemėje.

A. Galdikas, V. Kašuba, V. Ignas, gyvenę ir kūrę New Yorke, buvo artimiausi Beatričės Vasaris kaimynai, kai ji apsigyveno Bostone. Ypač artimai ji bendravo su Kašubų ir Ignatavičių (V. Igno) šeimomis. Šie dailininkai labai norėjo, kad jų darbai pakliūtų į laisvą Lietuvą, nes tik Lietuva buvo jų alfa ir omega. Atėjus laisvei, jie patys jau nepajėgė dalyvauti kūrinių pergabenimo procese. To ėmėsi Beatričė Vasaris...

1989 m. pirmą kartą ji vyko į Baltijos šalis, tiksliau į Rygą, į tarptautinį teatrų festivalį. (Į Lietuvą, tada dar nelaisvą, užsieniečių neįleido.) Į Rygą Beatričė bagažu atgabeno 120 Galdiko paveikslų, buvusių Putnamo vienuolyne. Tada iš Vilniaus į Rygą atvyko Lietuvos dailės muziejaus direktorius Romas Budrys su savo pavaduotoju ir parsivežė tuos A. Galdiko paveikslus. Tikras dekttyvas, ar ne?

„Ką tu, žvirbliuk, padarysi. Matai, kad reikšmingesni už Tave asmenys tik žada, o nieko negali padaryti, – kalbėjo jai V. Kašuba, nesulaukdamas pagalbos iš, matyt, nelabai rūpestingų, nors tuomet labai žinomų mūsų pradedančiųjų valstybininkų, atvykusių ir pas minėtus dailininkus. Dar Atgimimo priešaušryje, vos tik gavę proga ištrūkti iš sovietinio narvo į laisvąjį pasaulį, jie apsilankė ir Kašubų namuose. Pagauti euforijos, gana lengvabūdiškai pažadėjo kaipmat pasirūpinti, kad skulptoriaus darbai būtų pargabenti į Lietuvą. V. Kašuba apsidžiaugė, gražiai supakavo juos į dėžes. Ilgai gulėjo tos dėžės Kašubų namuose, laukdamos pažado iš Lietuvos...“

Nukelta į 8 psl.

Beatričės Kleizaitės-Vasaris vardo menų galerija

Vilniuje Vytauto Kasiulio dailės muziejuje atidaryta paroda

VIKTORAS PETRAVIČIUS (1906–1989). KŪRYBOS KOORDINATĖS, skirta 110-oms dailininko gimimo metinėms

Atidarant parodą dalyvavo Lietuvos dailės muziejaus direktorius Romualdas Budrys, parodos kuratorė Ingrida Korsakaitė, projekto koordinatore Regina Urbonienė, Vytauto Kasiulio dailės muziejaus vadovė Ilona Mažeikienė, dailininkas ir kolekcininkas Vaidotas Žukas. Renginio metu pristatytas parodos katalogas. Muzikavo Babilio Dvariono dešimtmetės muzikos mokyklos folkloro ansamblis „Šilo paukščiai“ (vad. mokytoja Irma Asinavičienė).

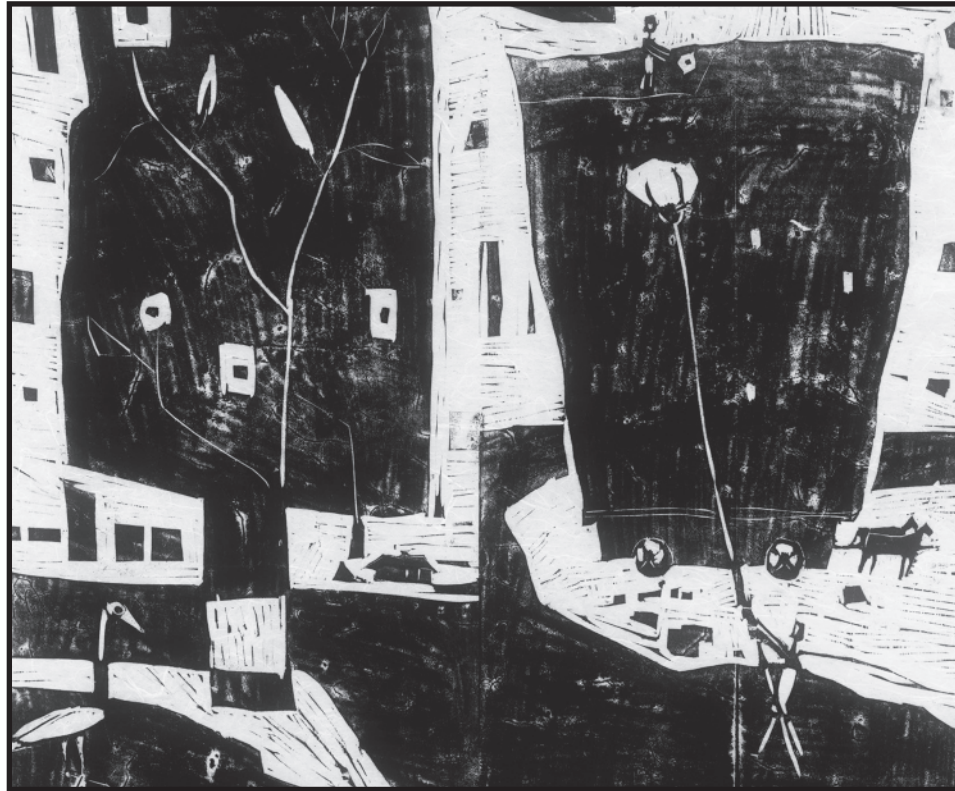
Spausdiname dailėtyrininkės Ingridos Korsakaitės įžanginį žodį.

Trumpame pasisakyme sunku aprėpti visą daugialypę ir daugiaprasmę Viktoro Petravičiaus kūrybą – vieną iškiliausių dvidešimto amžiaus lietuvių grafikos viršūnių. Esu parengusi 1998 metais išleistą monografiją, kurioje Petravičiaus kūryba nagrinėjama svarbiausių archetipinių motyvų ir prasmės požiūriu. Kitu chronologiniu aspektu dailininko grafika apžvelgta šios parodos katalogo įžanginiame žodyje ir tuo pačiu principu formuotoje parodos ekspozicijoje. Tokiu būdu išryškėja Petravičiaus kūrybos raida, jos stilistinės kaitos savitumai.

Ši jubiliejinė personalinė Viktoro Petravičiaus paroda – jau šešta Lietuvoje. Pirmąją 1969 metais surengė Vilniaus dailės muziejus. Vėliau sekė dailininko jubiliejų progomis to paties muziejaus surengtos dar kelios parodos. Įsimintina buvo 1983 metais grafiko Algimanto Švažo pastangomis surengta paroda ir prisiminimų vakaras tuometiniuose Meno darbuotojų rūmuose Vilniuje. Jame kalbėjo ir gyvų detalių apie Petravičių pažūrė jį pažinoję amžininkai Antanas Gudaitis, Juozas Miltinis, Domicelė Tarabildienė, Antanas Kučas. Šiandien, deja, jų jau nebėra.

Be Lietuvos muziejuose saugomų ir ankstesnėse parodose dominavusių tarpukario ir karo metų Petravičiaus kūrinių, šį kartą stengiasi parodyti kuo daugiau žiūrovams nematytų, privačiuose rinkiniuose, kitose institucijose ir atskiriems asmenims autoriaus dovanotų paveikslų.

Nuo pat pirmųjų kūrinių, sukurtų dailininkui bebaigiant Kauno meno mokyklą, ar tuoj po jos baigimo jis savitai ikūnijo tarpukario lietuvių dailės iškiliusį siekį ilgą laiką lietuvių kūrinių.

Kvietimas į Viktoro Petravičiaus parodą. Jo viršeliams panaudoti dailininko linoraižiniai

ryba tradicijų dirvoje ugdyti naują, laiko dvasią išreišiantį meną. Šias Petravičiaus nuostatas dar labiau plėtė ir gilino pratestos studijos Paryžiaus meno mokyklose ir įvairūs kiti kultūrinio konteksto veiksniai.

Ankstyviesiems dailininko estampams būdinga tuomet iš viso populiari kaimo tematika, iš vaikystės gerai pažįstami valstiečių darbo vaizdai. Tačiau netrukus jį patraukė nuo konkrečių realiųjų nutolę pasakų vaizdiniai, sugėrę senųjų papročių ir ritualų dvasią. Petravičiaus pasaulėvaizdžiui būdingas tvarus sąmonių pagoniškos ir krikščioniškos kultūros sandų junginys, sakralinis santykis su pasauliu lėmė nepakartojamą gaivališkos dailininko kūrybos savitumą bei jėgą.

Parodoje nemaža vietos skirta žymiausiems tarpukario Petravičiaus kūriniams – lietuvių liaudies pasakų „Gulbė karaliaus pati“ (1937) ir „Marti iš jaujos“ (1938) iliustracijoms, iš karto užėmusioms reikšmingą vietą Lietuvos knygos meno raidoje. „Gulbė karaliaus pati“ 1937 metais pelnė autoriui Tarptautinės meno ir technikos parodoje Paryžiuje Didįjį prizą (*Grand Prix*).

Sėkmingai prasidėjusį Petravičiaus kūrybinį kelią pristabdė Antaris pasaulinis karas ir tai, kad jam

baigiantis teko pasitraukti iš Lietuvos. Kartu su šeima atsidūręs Vakarų Vokietijoje Petravičius skausmingai išgyveno gimtinės netektį. Vaizdavo klaidžios pabėgėlių kelionės akimirkas ir pasitelkęs romantišką tautos istorijos, folkloro įvaizdžius, krikščioniškus simbolius, šlovino gimtąją žemę, apgailejo jos tragišką likimą. Nelygus buvo to meto Petravičiaus kūrinių stilius. Ryškėjo takoskyra tarp pakilių poetinės vizijos ir tiesioginio tikrovės fiksavimo. Kai kurie padrikos kompozicijos, nervingo chaotiško štricho linoraižiniai, regis, perteikė autoriaus vidinį pasimetimą ir neviltį.

Tikra dvasinė atgaiva dailininkui tapo Gražinos Krivickienės sudaryto ir 1948 metais išleisto Freiburge lietuvių liaudies dainų rinkinio „Dainos / Vieux Chants Litوانيens“ iliustravimas. Jame sudėtos tradicinės dailininko gimtosios Sūduvos dainos ramino ir guodė. Tolo karo metų išgyvenimai, nuslopo netekčių sukeltas sielvartas

1949 metais Petravičius su šeima emigravo į Jungtines Amerikos Valstijas ir apsigyveno Čikagoje. Jam kaip ir daugeliui to meto lietuvių emigrantų nelengva buvo įsikurti svietimoje žemėje. Tekdavo imtis įvairaus fizinio darbo, nelikdavo laiko kūrybai.

1961 metais po ilgo tylėjimo pirmoje už Atlanto surengtoje parodoje Petravičius prabilo nauja kontrastinga juodų ir baltų dėmių, suplokštintų formų kalba. Šiuose jau Čikagoje sukurtoose estampuose dar stipriai juntamas gimtojo kaimo, gamtos kvapas, nutolusio vaikystės aidas. Pakito tik moterų vaizdiniai. Piešiamos žaismingo poilsio gamtoje metu jos prarado ir prosenovinę ritualinę dvasią ir dramatišką karo laikų nuotaiką. Tai veikiau moderniojoje dailėje mėgstamos nerūpestingos maudulės, dailios pozuotojos ar šokėjos. Šių, gausiai rodomų estampų kompozicijoje dailininkas išplėtojo „montažo“ principą, įvairiai jungė atskirus kūrinius ar jų fragmentus su kitais.

1978 metais Petravičiai įsigijo ne-

didelę sodybą Union Pier vietoje Michigano valstijoje. Išsikėlęs iš Čikagos, atitolęs nuo varginančio didmiesčio, atsidūręs gamtos prieglobstyje, aštuntą dešimtį einantis dailininkas patyrė didžiulį kūrybinį pakilimą. Iš vaikystės gerai pažįstamą vėl užplūdusį artumą gamtai dailininkas išliejo naujuose kūriniuose. Jį stipriai veikė tikrovės išpūdziai, kuriuos savaip perkurdavo. Ant Michigano ežero krantų apgyvendino įsivaizduojamus baltų dievus, toteminius galvijus ir paukščius. Didelio, dažniausiai vertikalios formos, monumentalios tektonikos, daugiabalsės ir daugiareikšmės kompozicijos, ikūnijančios nuolatinį vitališką vyksmą, erdvės ir laiko beribiškumą, lėmė 8-ojo ir ypač 9-ojo dešimtmečio V. Petravičiaus kūrybos dvasią. Spontaniška, intuityvi, racionalioms struktūroms nepasiduodanti jo grafika savaip modeliavo kos-

mosą, binarinėmis žemės ir dangaus, saulės ir menulio, moters ir vyro opozicijomis ryškino pasaulio tvarką. Vėlyvoji dailininko kūryba užima didelę parodos ekspozicijos dalį.

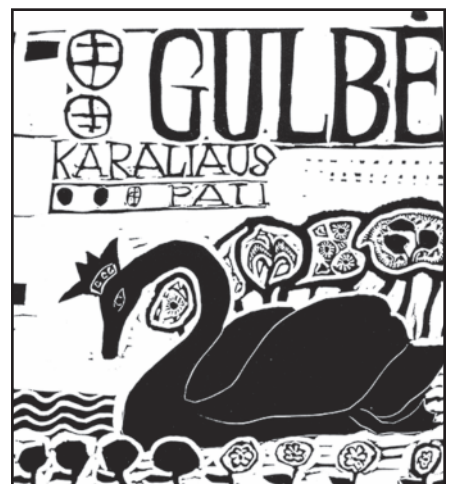
Pamažu dailininko kūryboje atsirado spalvos, maždaug nuo 7-o dešimtmečio vidurio vis plačiau sklindusios jo paveiksluose. Vyrauja neryškus, skaidrus tonai. Tik kartais sužeri ryškesni akcentai.

Pabaigai dar noriu pasakyti, kad atidaromos Viktoro Petravičiaus kūrybos parodos data – gegužės 12-a – netikėtai sutapo su jo gimimo diena. Tai gi kaip tik šiandien sukanka lygiai 110 metų nuo įžymaus dailininko gimimo. Kasmet gegužės 12-ą jo sodyboje susirinkdavo būrys svečių, daugiausia tautiečių iš netoliese esančios Čikagos. Manau, kad, pasitelkę vaizduotę, ir mes galime pasijusti šventinio gimtadienio dalyviais. Įsivaizduokim, kad dairiomės po paveikslų gausybę Petravičiaus namuose, 1988 metais įamžintuose Arūno Baltėno fotografijose, kad vaikštinėjame po menininko sodą, pristatytą jo sukurtų neįprastų skulptūrų. (Džiaugiamės, kad parodoje yra bent viena iš jų). Norėjome, kad paroda alsuotų ta pačia fantastine dvasia, kaip ir dailininko ranka dekoruota, akį traukianti paskutinioji jo buveinė, kaip joje ir aplik ją susispietę menininko kūriniai.

Ingrida Korsakaitė

Petravičiaus dukterėčia Marija Jankauskienė ir dailininkas Vaidotas Žukas prie jo parodai paskolintos V. Petravičiaus skulptūros „Moters torsas“

V. Petravičiaus iliustracija pasakai „Gulbė karaliaus pati“, 1937

Bučų namai Palemonė.

Bučų namo interjeras

Algio Vaškevičiaus nuotraukos

Knygoje apie skulptorių Bernardą Bučą – ypatingos šeimos istorija

Algis Vaškevičius

„Mes pamažu pamirštame pačius garsiausius, žinomiausius mūsų kultūros žmones. Jei šiandien paklaustume jaunesnių žmonių, kad yra Bernardas Bučas, vargu ar daugelis atsakytų, jog tai labai garsus skulptorius, menininkas, inteligentas, poetės Salomėjos Nėries vyras. Noras prikelti šią asmenybę iš užmarsties, pristatyti ją mums, papasakoti apie ypatingą šeimą ir lėmė, kad toks leidinys atsirado“, – sakė Maironio lietuvių literatūros muziejuje Kaune knyga „Skulptorius Bernardas Bučas“ pristčiusi jos autorė Saulutė Genovaitė Markauskaitė.

Muziejaus vadovė Aldona Ruseckaitė prisipažino nustebusi, kai pamatė, kokia tai solidi, informatyvi, daugiau kaip 400 puslapių knyga su daugybe anksčiau neskeltų fotografijų, su įdomiomis ir nežinomomis ar pamirštomis detalėmis. Ji knygą vadino šeimos saga, enciklopedija, skirta ne tik Bučų šeimai, bet ir visiems, kurie domisi menu, skulptūra, literatūra, to laikmečio gyvenimu.

„Tai, kad Maironio namuose pristatome B. Bučą – dėsninga ir tam yra daugybė priežasčių. Tai ir skulptoriaus santykis su Maironiu, ir jo sukurtas Maironio bareljefas ant poeto kapo, ir santuoka su Salomėja Nėrim, ir rašytojos Gabrielės Petkevičaitės-Bitės globa, ir daug kitų dalykų. Išties skulptorius visada buvo labai arti literatūros. Daug žinome apie šią išskirtinę šeimą, B. Bučo atminimas saugomas ir S. Nėries memorialiniame muziejuje Palemonė, kur yra skulptoriaus kambarys“, – priminė muziejaus direktorė rašytoja A. Ruseckaitė.

Naujosios knygos redaktorius rašytojas, poetas ir vertėjas Robertas Keturakis pasidžiaugė, kad knygos autorė S. G. Markauskaitė ėmėsi tokio didelio ir atsakingo darbo, kurį atliko labai kruopščiai, skyrė tam daug laiko, aprašė ne tik patį skulptorių, bet ir jo šeimą, S. Nėrį, daug kitų žmonių, patiekė įdomių faktų, nuotraukų. „Knygoje galima jausti, kaip susiglaudžia artimieji, kai jie gina tuos du išskirtinius žmones, kuriems teko tiek daug visko išgyventi, kurie iškyla per didžiules kančias ir skausmą“, – sakė jis.

Knygos autorė S. G. Markauskaitė sakė, kad turbūt pats dangus norėjo tokios knygos, o taip pat ir Salomėja, ir Bernardas bei jų artimieji. Rašyti tokį veikalą labiausiai paskatino B. Bučo našlė Onutė Bučienė, kuri buvo išsaugojusi nemažai skulptoriaus rankraščių. Tam pritarė ir dvi Bučų dukros Aušra Bučaitė-Dabrišienė bei Rasa Bučaitė-Karaškienė.

„Mane labai sužavėjo šio kūrėjo asmenybė, ir nors po jo mirties praėjė jau 37 metai, likusi ypatinga šviesa. Dirbti buvo išties labai įdomu, rašiau dieną naktį, taip išitraukiau į rašymą, kad sunku būdavo atsiplėšti. B. Bučas sukūrė daug paminklų garsiausiems Lietuvos žmonėms, genialioms asmenybėms, buvo labai darbštus, suspėjo padaryti labai daug. Tai buvo išties patraukli asmenybė, ypatingas kūrėjas“, – sakė knygos autorė.

Trumpai, bet labai nuoširdžiai kalbėjo ir skulp-

toriaus našlė Onutė Bučienė-Obrikat. Ji buvo jaunesnė už savo vyrą 32 metais, kartu jie išgyveno 17 metų iki B. Bučo mirties. Vėliau našlė išteklėjo už Vokietijos piliečio, išvyko gyventi į tą šalį, o jam mirus sugrįžo į Lietuvą. Čia gyvena ir abi Bučų dukros.

„Man Bernardas buvo labai geras, mes niekada nesipykome, jis labai daug dirbo, mėgo darbą. Jis buvo ir labai gražus, mandagus, inteligentiškas. Kartais pakalbėdavome ir apie jo pirmąją žmoną Salomėją Nėrį, bet tos temos jis nelabai mėgo, vis sakydavo, kad kada nors kitą kartą papasakos daugiau. Kai Salomėja Rusijoje karo metais buvo išteklėjusi už

kito vyro, jis to fakto nepriėmė, jai grįžus į Lietuvą pasitiko stotyje ir niekada nepriekaištavo, nepriminė, nieko apie tai neklausė. Aš labai laiminga, kad galėjau būti šalia tokio žmogaus. Bendravau ir bendrauju su jo bei S. Nėries sūnaus Sauliaus šeima“, – pasakojo O. Bučienė.

B. Bučas yra sukūręs išties meno šedevrų galeriją – tai karalius Mindaugas, Vytautas Didysis, Antanas Smetona, Liudvika ir Stanislovas Didžiuliai, Juozas Tumas-Vaižgantas, Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, Petras Vileišis, Martynas Jankus, antkapinis Maironio bareljefas ir daugelis kitų. Knygos leidėjas, Pa-

saulio lietuvių centro vadovas Valdas Kubilius priminė ir tokį faktą, kad sovietmečiu skulptoriui turbūt vieninteliam tuometėje Lietuvoje buvo patikėta kurti Lenino biustus, nors jis buvo ir puikus portretistas.

B. Bučas (1903–1979) augo gausioje mažžemio valstiečio šeimoje, mokėsi Panevėžio apskrities Smilgių pradžios mokykloje, G. Petkevičaitės-Bitės globojamas 1920–1926 m. mokėsi Panevėžio gimnazijoje, kurioje piešimą dėstė tuomet jau žinomas skulptorius Juozas Zikaras. Anksti už savo kūrybą užsidirbęs pinigų 1926–1928 m. studijavo Romos, 1928–1929 metais – Briuselio karališkojoje dailės akademijoje, 1930-aisiais grįžo į Lietuvą, nuolat dalyvaudavo dailės parodose.

1936 metų rudenį jis gavo Švietimo ministerijos stipendiją, tobulinosi Paryžiuje ir čia 1936 m. gruodžio 12 d. susituokė su Salomėja Nėrimi. Po studijų menininkų pora grįžo į Lietuvą ir apsigyveno Palemonė, Kauno priemiestyje. Čia skulptorius pats projektavo ir 1937–1938 metais statė namą, pasisodino didelį sodą. 1937 m. spalio 23 d. gimė sūnus Saulius.

Salomėjos Nėries memorialinis muziejus Palemonė buvo atidarytas 1962 metais. Pastatas buvo medinis, vėliau jis aptinkuotas, dviejų aukštų, su mansarda ir mūriniu priestatu skulptūros dirbtuvei. S. ir B. Bučai su sūnumi Sauliumi čia gyveno 1937–1941 metais. Per Antrąjį pasaulinį karą namas buvo ap-

griautas, o B. Bučas po S. Nėries mirties 1951–1979 m. gyveno Žaliakalnyje.

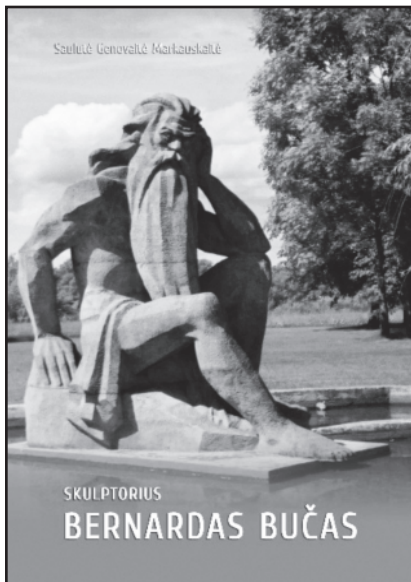
Šiame muziejuje Palemonė yra saugomas S. Nėries ir B. Bučo kūrybinis bei memorialinis palikimas, kurį sudaro apie 6 tūkstančiai eksponatų – rankraščiai, autoriniai mašinraščiai, laišakai, fotografijos, dokumentai, memorialiniai daiktai, biblioteka, meno kūriniai.

2004 metais muziejus buvo rekonstruotas, ir viskas čia dabar atrodo taip, kaip ir prieš beveik 80 metų. Knygų lentynose – dar išlikusios šeimos skaitytos knygos įvairiomis kalbomis, kurių yra apie du šimtai, seni baldai, indai. Atkurta ir skulptoriaus B. Bučo erdvė salėje, buvusi jo vasaros skulptūros dirbtuvė, kur naudojant naujausias informacines technologijas moderniai įrengta literatūrinė ekspozicija apie S. Nėries gyvenimą ir kūrybą, demonstruojama filmuota medžiaga.

Keturiuose memorialiniuose kambariuose atkurtas XX a. 4-to dešimtmečio menininkų namų interjeras. Paties namo išplanavimas taip pat įdomus, daug įvairių nedidelių patalpų, laiptų, langeilių. Pirmame aukšte – svetainė-valgomasis bei žiemos dirbtuvė, čia eksponuojami B. Bučo darbai – Maironio, J. Tumo-Vaižganto bei S. Nėries biustai, taip pat asmeninė skulptoriaus nuotraukų kolekcija. Siaurais mediniais laiptais pakilus į antrą aukštą, randame S. Nėries darbo kambarį, kuriame ant stalo – atversti jos rankraščiai, o greta – ir neįprastas, ant pakyls įrengtas originalus šeimos miegamasis. Prie lovos – ir poetės dėvėti nedidelio dydžio bateliai, šalia – seni lagaminai, su kuriais ji keliaudavo.

Jaukioje mansardoje įrengta edukacinė klasė, durys iš jos atsidaro į didelę lauko terasą, o iš keturių namo balkonų atsiveria S. ir B. Bučų puoselėto sodo, Lakštingalų slėnio, Kauno marių pakrančių vaizdai. Muziejus yra lankomas, čia minimos S. Nėries ir B. Bučo gyvenimo datos, vyksta literatūros vakarai, popietės, susitikimai su menininkais. Per metus sulaukiame apie 7 tūkstančių lankytojų, daugiausia moksleivių.

Muziejuje įrengtos originalios instaliacijos: sūpynės, kurių fone – besisupančios poetės fotografija. Kita instaliacija – vyšnia, kurią eilėraštyje „Mūsų dienos kaip šventė“ minėjo S. Nėris. Kasmet per S. Nėries gimtadienį prie vyšnios prisegamas dar vienas žiedelis – jų dabar yra tiek, kiek poetei metų. O prie vartelių ir šalia namo pasodintas poetės taip mėgstamas ir apdainuotas diemedis. Ir obelys čia išlikusios dar iš tų laikų, kai Palemonė gyveno Bučiai. B. Bučas kartą yra minėjęs, kad šis kampelis buvo kurtas siekiant sudaryti laisvas sąlygas kūrybai. □

Knygos, skirtos B. Bučiui, viršelis

Iš k.: Robertas Keturakis, knygos autorė Saulutė Genovaitė Markauskaitė ir knygos leidėjas Valdas Kubilius

Kultūros kronika

Gegužės 21 d. jau vienuoliktą kartą Lietuvoje vyko Europos muziejų renginys – Muziejų naktis. 105 Lietuvos muziejai ir 290 kultūros ir meno renginiai iki pusiaunakčio kvietė Lietuvos gyventojus ir užsienio svečius į susitikimus su kultūra. Muziejų nakties metu muziejai nemokamai priėmė lankytojus, organizavo koncertus, teatralizuotas ekskursijas, specialias parodas. Šiųmetinės Muziejų nakties Lietuvoje tema – „Rožės pražydėjimas tamsoj“. Tokiu idėjos įvardijimu pasirinktas Romualdo Granausko pjesės „Rožės pražydėjimas tamsoj“ pavadinimas. Ypatingą kūrinio pavadinimo metaforą galime sieti su bendrąja grožio idėja.

Gegužės 20–22 dienomis į Londono parodų centrą „Olympia“ grįžo tarptautinė meno mugė „ART16“, kurioje pristatytas šiuolaikinis menas iš Lietuvos. Šiais metais dalyvauja net trys galerijos, pristatančios menininkus Joną Gasiūną, Aleksą Andriuškevičių, Patriciją Gilytę, Laisvydę Šalčiūtę, Remigijų Treigį (galerija „Meno parkas“), Rimą Sakalauską ir Joną Jurciką (galerija „Meno niša“) bei Kristiną Ališauskaitę ir Eglę Karpavičiūtę („Galerija gaidys“). „Meno niša“ mugėje „Art16“ pristatys du jaunosios kartos menininkus: video kūrėją Rimą Sakalauską ir tapytoją Joną Jurciką. Pasak projekto kuratorės Sonatos Baliuckaitės, Londone nuspręsta pristatyti minimalistinį ir monumentalų galerijos standą. „Galerijos gaidys“ pristatomos tapytojos Kristina Ališauskaitė ir Eglė Karpavičiūtė – vienos ryškiausių jaunosios kartos tapytojų Lietuvoje.

Šių metų prestižinio „Young Classical Artists Trust“ (YCAT) konkurso finale gegužės 19 d. dalyvavo lietuvis pianistas Ugnius Pauliukonis. Atlikėjas su septyniais kandidatais varžėsi dėl pagrindinio konkurso prizo – galimybės tapti „YCAT“ organizacijos nariu. „YCAT“ – 1984 metais įkurta organizacija, remianti jaunos talentingus muzikantus. „YCAT“ muzikantams suteikia nemenką paramą juos atstovaudama, organizuodama koncertus ir kitais būdais padėdama įsitvirtinti klasikinės muzikos pasaulyje. Ugnius Pauliukonis šiuo metu gyvena ir studijuoja Šiaurės Karališkajame muzikos koledže (Royal Northern College of Music) Manchesterio mieste, Jungtinėje Karalystėje. Nemažai apdovanojimų turintis muzikantas yra vertinamas tarp muzikų ir akademinės bendruomenės veikėjų.

Gegužės 20 dieną Londono karališkajame muzikos koledže įvyko kompozitoriaus Algirdo Kraunaičio operos „Dvi seserys“ („The Two Sisters“) premjera. Savo kūrinio leitmotyvų kompozitorius pasirinko dramatišką škotų baladę, pasakojančią apie vienos sesers mirtį ir kitos pastangas nusišalinti. Libretą šiai operai parašė aktorė ir rašytoja Grace Lee-Kho. Opera gali trukti tik 15 minučių, o veikėjų gali būti ne daugiau kaip 4–5. Projektus įgyvendina „Tête à Tête“ operos režisierius Bill Banks-Jones. Šiais metais, minint Fiodoro Dostojevskio šedevro išleidimo 150-metį, pasirinkta „Nusikaltimo ir bausmės“ tematika.

Paveikslų šviesa

Atkelta iš 5 psl.

Beatričė buvo ne iš tų, kurie sėdi rankas sudėję. „Aš parvešiu Tavo darbus į Lietuvą“, – pasakė savo bičiuliui Vytautui Kašubai. Gal pasiryžimo ir drąsos jai įpūtė visą gyvenimą lydintys angelai, kuriais buvo labai įtikėjusi. (Beatričė Vasaris yra išleidusi net dvi knygos „Angelai“ laidas. Ir jos buvo kaip mat išpirktos. Tai įrodymas, kokio turinio menų reikia žmonėms, kurie nesivaiko supernaujų meninių keistenybių...)

„Neturėjau supratimo, kaip tai padaryti, – prisimena Beatričė. – Pradėjau vąj, kad surinkčiau pinigų pergabenimo išlaidoms. Niekas neskubėjo su doleriais skirtis. Pamačiusi, kad nieko nebus, nuėjau į banką, pasiskolinau pinigų ir užsaciau konteinerį. Tada Vytauto Kašubos darbai kartu su buvusios mano paveikslų galerijos kolekcija bei mano biblioteka, taip pat kitų dailininkų darbais išplaukė į Lietuvą. Skolą bankui po truputį vėliau atidaviau“. Taiigi viską galima padaryti, jei esi nesavanaudiškas žmogus. Tuo įsitikinusi Beatričė, bet toks yra ir gyvenimo dėsni. Panašiai problemą ji sprendė, kai nutarė pastatyti V. Kašubos skulptūrą.

Pervežus į Lietuvą Beatričės Vasaris kolekciją, imta ieškoti jai vietos Vilniuje. Tartasi ir jau beveik susitarta su tuometiniu Vilniaus meru dėl patalpų Šv. Jono gatvėje. Bet paaiškėjo, kad dėl tų patalpų Aukščiausiosios Tarybos kabinetuose jau anksčiau buvo padaryti kitokie nuosprendžiai... Vilnius, kaip sostinė, neturėjo ir iki šiol neturi savo miesto paveikslų galerijos. Anuomet, be rods, mero Artūro Zuoko vadovavimo Vilniui laikais, senoji miesto savivaldybė Gedimino prospekte buvo išpuosta paveikslais, kuriuos vasaros plenerų metu Vilniuje ir jo apylinkėse tapė dailininkai. Kadangi Vilnius neturėjo (ir iki šiol neturi) nei miesto muziejaus, nei paveikslų galerijos, A. Zuokas entuziastingai pritarė galerijos steigimui. Buvo sudaryta komisija vietai ir pastatui parinkti. Bet... komisija nesutarė dėl vietos ir pastato (kaip visada būna, kai reikia priimti greitos reakcijos ir išminties reikalaujančius sprendimus). Laikas negailestingai ėjo, o komisija iširo... Kitai tuo metu sudaryta komisijai dėl dr. Vinco Kudirkos paminklo savivaldybės aikštėje pasisekė geriau, nes turėjo atkaklų, prityrusį vedlį – profesorių Gintautą Česnį. (Vangumas, matyt, būdingas Vil-

niaus paminklų statytojams, kaip rodo Lukiškių aikštės sutvarkymo istorija. Jau praėjo ketvirtis amžiaus, o aikštė tuščia, gerai, kad, baigdamas savo kadenciją, Artūras Zuokas, pasitaręs su lenktynininku Benediktu Vanagu, aikštės viduryje iškėlė istorinę LDK vėliavą.)

Dėl savo menų galerijos Beatričė Vasaris tarėsi ir su Anykščių savi-valdybe, kur jau buvo įkurdintas jos vardo Angelų muziejus. Šiam muziejui eksponatus dosniai siuntė ir tebesiunčia kunigai, liaudies meistrai iš visos Lietuvos ir pavieniai žmonės. Bet anykštėnai pritrūko lėšų restauruoti seną nykstantį dvarelį pačiuose Anykščiuose, kuris būtų tinkama vieta dar vienai meno įstaigai, šiuokart paveikslų galerijai.

Tada bičiuliai Beatričiai Vasaris pakišo mintį, kad geriausia jos sukauptus paveikslius ir skulptūras padovanoti Suvalkijai, kurioje yra jos gimtinė, o Marijampolė dar ir jos vyro bei jo tėvų gimtasis miestas (pulkininkas leitenantas A. Kerbelis prieš Antrąjį pasaulinį karą buvo ilgametis Marijampolės komendantas). Idėją pasiūlyti Marijampolei paveikslų kolekciją paskleidė jos bičiulis Evaldas Darškus, kurio klasės draugai buvo du vyskupai – Eugenijus Bartulis ir Rimantas Norvila. Pastarasis supažindino Beatričę su miesto meru Vidmantu Braziū, ir reikalai sparčiai pajudėjo. Susitikimas su meru įvyko per Palaimintojo Jurgio Matulaičio atlaides, kurie Marijampolėje yra svarbiausi. Beatričė mano, kad prisidėjo ir Šv. Jurgis, kuris yra Marijampolės miesto patronas. Atsitiktinumų nebūna... Tai gali patvirtinti dažnas iš mūsų, tik reikia mokėti skaityti Dangaus ženklus.

Būtų galima dar daug rašyti, kaip Beatričė Vasaris Vilniuje organizavo Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino paminklo statybą Vilniaus Katedros aikštėje ir ne be reikalo iš Vilniaus mero A. Zuoko rankų gavo Barboros Radvilaitės meda-lį „Už nuopelnus Lietuvai ir Vilniui“. Bet tai jau kito teksto tema. Kadangi ši dešimtają dešimtį savo gyvenimo metų varanti moteris yra reto gyvybingumo žmogus, susidaro įspūdis, kad koks nors svarbus Dievo pasiuntinys jai uždėjo misiją – darbuotis, kad visuomenė kuo plačiau atvertų akis į meną, nes tai jis savo grožiu nušviečia žmogaus sielą. Žinoma, menas, kuris kelia Dangop, o ne gramzdina į Tamsos akivarus. Tos šviesos dar taip trūksta mūsų gyvenimuose. Tad palaiminti žmonės, kurie neša šviesos žibintus. □

Beatričės Kleizaitės- Vasaris menų galerijos vidus